

Mitä on afasia?

Afasia on kenties äskettäin koskettanut elämäsi ensimmäistä kertaa. Afasia varmasti herättää mielessäsi monenlaisia kysymyksiä, kuten: mitä afasia on, kuinka se kehittyy, ja mitä liitännäisoireita afasiassa voi esiintyä?

Mitä on afasia?

Kaikki ihmiset käyttävät kieltä. Kielenkäyttömme osa-alueita ovat mm. puhuminen, oikeiden sanojen löytäminen, kielen ymmärtäminen, lukeminen, kirjoittaminen ja elekieli. Aivovaurion seurauksena yhden tai useamman kielen osa-alueen toiminta voi häiriintyä ja tätä häiriötä nimitetään afasiaksi. Sana "afasia" tulee kreikan kielestä: "a" (kieltomuoto) "phasia" (puhuminen). Afasia tarkoittaa pohjimmiltaan että henkilö on kykenemätön sanomaan, mitä hän haluaa sanoa. Aivovaurion seurauksena liitännäisoireina voi esiintyä halvausten lisäksi ongelmia myös seuraavilla osa-alueilla:

- tietoinen toiminta,
- ympäristön havainnointi,
- keskittymis- ja aloitekyvyn ongelmat, muistiongelmat.

Henkilö on kykenemätön tekemään kahta asiaa yhtä aikaa.

Monet meistä tietävät, miltä tuntuu olla lomamatkalla ulkomailla, kun on kykenemätön saamaan viestiään perille ulkomaalaiselle puhujalle tai jos ei ymmärrä, mitä vieraskielinen puhuja yrittää sanoa. Jopa maissa, jonka kielen hallitsemme hyvin, voi tällaisia ongelmia esiintyä esimerkiksi lääkärinkäyntien yhteydessä. Maissa, jonka kielen hallitsemme huonosti, meidän kommunikaatiokykymme alkuperäisväestön kanssa on vielä rajoitetumpi - jopa oikean ruoka-annoksen tilaaminen ravintolassa voi osoittautua mahdottomaksi. Afasiaa sairastavat ihmiset, joita kutsutaan afaatikoksi, kohtaavat tällaisia ongelmia päivittäin. Afasia on kielihäiriö, joka on laadultaan ja häiriöiden vahvuudeltaan jokaisella afaatikolla erilainen. Afasiassa häiriöiden laajuus ja vakavuus riippuvat muun muassa aivovaurion sijainnista ja vakavuudesta, aikaisemmasta kielikyvystä ja henkilön persoonasta. Jotkut afaatikot ymmärtävät kieltä hyvin, mutta heillä esiintyy vaikeuksia löytää oikeita sanoja tai luoda lauseita. Jotkut taas puhuvat paljon, mutta heidän puheensa ymmärtäminen on vaikeaa toiselle osapuolelle ja heillä esiintyy vaikeuksia kielen ymmärtämisessä. Afaatikkojen yleinen kielikyky on yleensä jossain näiden kahden ääripään välissä. Huomattavaa on kuitenkin, että yleisesti ottaen afaatikoilla on kielikyvyn puutteista huolimatta edelleen täydet älylliset kyvyt. Lähes aina afasian esiintymisen jälkeen on havaittavissa jonkinasteista kielikyvyn palautumista, mutta tämä palautuminen on erittäin harvoin täydellistä. Silti voidaan jatkuvan harjoittelun, yrittämisen ja pitkäjänteisyyden kautta saada aikaan parannuksia.

Afasian kehittyminen

Afasia ilmenee aivovaurion seurauksena. Vaurion alkuperänä on useimmiten verisuonitauti. Yleisesti samankaltaista häiriötä kutsutaan myös halvaukseksi, aivoverenvuodoksi, aivoinfarktiksi tai apopleksiaksi. Lääketieteellinen termi häiriölle on CVA - Vaikea aivoverenkiertohäiriö. Muita syitä afasian ilmenemiselle voi olla traumaattinen vaurio (kova isku päähän esim. autokolarin seurauksena) tai aivokasvain. Aivomme tarvitsevat happea ja glukoosia toimiakseen. Mikäli verenkierto aivojen tietyllä alueella häiriintyy, aivosolut kuolevat kyseiseltä alueelta. Aivoissa on useita alueita, joilla jokaisella on omat tehtävänsä. Useimmilla ihmisillä aivojen kielialueet sijaitsevat vasemmassa aivopuoliskossa ja mikäli nämä kielialueet vaurioituvat, on kyseessä afasia.

Mitä liitännäisoireita afasiassa voi esiintyä?

On harvinaista että afaatikon ainoa oire olisi afasia, eli pelkästään kielihäiriö. Yleensä useamman kuin yhden aivoalueen toiminta on häiriintynyt. Tässä esimerkkejä liitännäisoireista:

- Hemiplegia eli toispuolihalvaus ("hemi"=puoli, "plegia"=halvaus) tarkoittaa lihastoiminnan häiriötä toisella puolella kehoa. Afaatikoilla tämä häiriö ilmenee usein kehon oikealla puolella.
- Näkemisvaikeudet, esimerkiksi toispuoleinen kenttäpuutos (hemianopia; "hemi"=puoli, "opsia"=nähdä). Usein tässä liitännäisoireessa henkilö näkee kaiken mitä hänen terveen puolen näkökentässään näkyy, mutta oireilevan puolen näkökyky on menetetty.
- Kyvyttömyys suoriutua aikaisemmin osatuista tehtävistä (apraksia; "a"=kieltomuoto, "praxia"=suoriutua). Yksinkertaisista, aikaisemmin osatuista, tiedostetuista tehtävistä suoriutuminen kuten pukeutuminen, syöminen ja juominen muodostuvat ongelmaksi. Apraksiassa henkilö voi esimerkiksi olla kyvytön puhaltamaan kynttilää sammuksiin pyydettyäessä (tiedostettu toiminta), mutta jos hän pitää tulitikkua kädessään ja se alkaa polttaa sormia, hän kykenee kuitenkin automaattisesti (alitajuisesti, tiedostamattomasti) puhaltamaan tikun sammuksiin.
- Syömis-, juomis- ja nielemisongelmat (dysfagia; "dys"=ei hyvin, "phagia"=nieleminen). Aivovaurion seurauksena syömisestä ja nielemisestä vastaavat lihakset voivat halvaantua, muuttua erittäin herkiksi tai jopa täysin tunnottomiksi. Tämän seurauksena syöminen ja juominen vaikeutuu. Poskien halvaantumisen ja tuntoaistin puutteen seurauksena saattaa suusta valua sylkeä.
- Muistiongelmat. Kielellä on iso rooli muistitoiminnoissa. Kieliongelmien takia myös muistin käyttö on ongelmallista. Tämän takia on hyvä kirjoittaa muistiin muutamia avainsanoja, mikä helpottaa afaatikkoa muistamaan asioita.
- Käyttäytymismuutokset. Joskus halvauspotilaiden reaktiot tapahtumiin ovat hyvin erilaisia kuin ennen halvausta. Tunneilmausten kontrollointi voi olla vaikeampaa kuin ennen, on mahdollista että henkilö nauraa tai itkee useammin kuin ennen halvausta ja voi olla että kyseisten toimintojen lopettaminen on vaikeampaa kuin aikaisemmin.
- Epilepsia. Aivoihin muodostuu arpikudosta niiden palautuessa

vauriosta. Joskus tämä arpikudos muodostaa ikään kuin oikosulun aivoissa. Tämän aivojen oikosulun seurauksena henkilö voi saada epileptisen kohtauksen jossa keho kouristelee, voi esiintyä hengitysvaikeuksia ja lopulta tajunnanmenetyt. Tällainen epileptinen kohtaus kestää ainoastaan muutaman minuutin ajan, mutta alkaa usein ilman ennakkovaroitusta. Pelko kohtauksista ja niiden äkillisyydestä voi muodostua ongelmaksi erityisesti itse epileptikolle, mutta myös hänen läheisilleen.

Ylläoleva lista on kaikkea muuta kuin täydellinen. Afasian oireet ja niiden lisäseuraukset ovat erilaisia jokaisella ihmisellä. Jokainen ylläoleva oire voi esiintyä afasian yhteydessä, mutta *ei välttämättä* esiinny yksittäisellä afaatikolla.

Afasian hoitaminen

Monet afaatikot ovat olleet sairaalahoitossa jo jonkin aikaa. Sairaalahoito on usein aloitettu heti aivovaurion tapahtuessa. Sairaalasta kotiinpääsemisen jälkeen useat afaatikot tarvitsevat edelleen kuntoutusta eikä aina ole selkeää, kenen puoleen he voivat avun tarpeessaan kääntyä. Voit saada lisätietoja oman asuinalueesi tukipalveluista lääkäriltäsi. Puheterapeutit vastaavat yleensä afasiakuntoutuksesta, ja periaatteessa jokainen afaatikko on oikeutettu saamaan puheterapiaa.

Ohjeistusta afaatikon kanssa kommunikointiin

Afasiasta johtuen kyky ymmärtää asioita tai ilmaista itseään voi vaikeutua. Afaatikon kanssa kommunikoidessa kannattaa käyttää mahdollisimman paljon afaatikolla vielä jäljellä olevia kommunikaatiokykyjä. Vakavasti afasiaa sairastavat ymmärtävät lauseesta usein tärkeimpiä sanoja eli ”avainsanoja”. Valitettavasti ainoastaan avainsanojen ymmärtäminen voi aiheuttaa väärinkäsityksiä ja viesti voidaan tulkita kokonaan väärin. Usein terveen henkilön ja afaatikon välisestä keskustelusta jää vaikutelma että kummatkin ovat ymmärtäneet toistensa viestit hyvin, mutta myöhemmin voi ilmetä että ymmärtäminen onkin ollut vajaata molemmin puolin.

Halutessasi kertoa jotain afaatikolle

- varaa paljon aikaa keskustelemiselle. Istu mukavasti alas ja luo katsekontakti.
- Jos vieroksut keskustelutilannetta afaatikon kanssa, kerro ensin jotain yksinkertaista itsestäsi ja kysy afaatikolta kysymyksiä, joihin tiedät vastauksen. Voit tukea afaatikon vastauksia oman tietämyksesi avulla.
- Puhu hitaasti ja pidä lauseet lyhyinä. Painota lauseen tärkeimpiä avainsanoja.
- Kirjoita muistiin tärkeimpiä sanoja omasta puheestasi. Kertaa viestisi ja anna afaatikolle ”muistilista” sanoista, joita kirjoitit muistiin. Afaatikko voi käyttää sanalista hyödykseen puhuessaan.
- Auta omalla toiminnallasi afaatikkoa ilmausvaikeuksissaan osoittamalla, eleillä, piirtämällä tai kirjoittamalla. Voit myös kysyä, voiko hän osoittaa, käyttää elekieltä, piirtää tai kirjoittaa jotain asiaan liittyvää. Käyttäkää yhdessä sana- tai keskustelukirjaa.

Jos afaatikko haluaa kertoa sinulle jotain

Ensimmäiseksi on selvitettävä kenestä afaatikko yrittää kertoa, mitä tapahtuu tai on tapahtunut, ja mahdollisesti milloin ja missä kyseinen

tapahtuma tapahtuu tai on tapahtunut. On tärkeää, että kysyt oikeita kysymyksiä ja olet kekseliäs, edeten keskustelussa niin systemaattisesti kuin mahdollista. Yritä kysyä monivalintakysymyksiä, joissa luettelet afaatikolle peräkkäin eri vastausvaihtoehdot.

Kommunikaatioapuvälineet

Monissa maissa on saatavilla erityisiä kuvakirjoja, joissa on sanoja ja piirroksia. Sanoja tai piirroksia osoittamalla voidaan henkilölle näyttää mitä puhuja tarkoittaa. Keskustele lääkärin tai puheterapeutin kanssa, mikäli kyseisiä apuvälineitä olisi saatavilla. Jos tämä ei ole mahdollista, voit tehdä kuvakirjan itsekin. Voit sisältää siihen piirroksia, kuvia ja sanoja jotka ovat tärkeitä afaatikolle. Tämä auttaa afaatikkoa keskustelemaan tapahtumista ja tunteista.

Kommunikoidessa afaatikon kanssa kuvakirjaa apuna käyttäen, voitte selata kirjaa etsien sanoja ja käsitteitä jotka ovat tärkeitä keskustelun etenemiselle. Ottakaa mukaan kommunikaatiotilanteeseen myös kynä ja paperia. Voitte kirjoittaa keskustelun kannalta tärkeimmät sanat muistiin, mikä helpottaa keskustelun seuraamista ja sen sisällön muistamista.

Kärsivällisyys on hyve

Keskustelu afaatikon kanssa vaatii usein paljon aikaa ja kärsivällisyyttä. Ylläolevista vinkeistä huolimatta on mahdollista, että molemminpuolinen keskustelun ymmärtäminen jää vajaaksi. Siinä tapauksessa jätä aihe "hautumaan" vähäksi aikaa ja kokeile keskustelua myöhemmin. Todennäköisesti onnistut silloin paremmin!

Lisätietoja

Kansainvälisen afasioliiton (A.I.A.: Association Internationale Aphasie) kotisivuilta <http://www.aphasia-international.com/> löydät lisätietoja afasiasta useilla eri kielillä. Löydät sieltä myös linkkejä eri maiden afasiajärjestöihin, jotka antavat lisätietoja afasiasta omilla kielillään.

Tämän verkkosivun tarkoitus on tuoda julki faktoja afasiasta ja innostaa ihmisiä luomaan tukiverkostoja afaatikkojen ja heidän omaistensa tueksi ja estääkseen afaatikkojen syrjäytymistä.